

ภาคผนวก ก.

ประวัติหนังสือไตรภูมิพระร่วง

หนังสือไตรภูมิพระร่วงมีชื่อเดิมว่า "เขมุนิกถา" แต่งขึ้นในสมัยสุโขทัย สันนิษฐานว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของพญาลิไท ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์ที่ 5 ความจริงใน บานแพนเกิมบอกแต่เพียงว่าเจ้าพระยาเล็ไท้ ผู้เป็นลูกเจ้าพระยาเล็ไท้ ผู้เสวยราชสมบัติในเมืองศรีสัชนาลัยและสุโขทัย โคตรงพระราชนิพนธ์หนังสือเล่มนี้ขึ้น เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชสมบัติในเมืองศรีสัชนาลัยได้ 6 ปี ถึงขอความว่า "เสวยราชสมบัติในเมืองศรีสัชนาลัยได้ 6 คาบจึงได้ไตรภูมิ" และใบบอกจากประสงค์ในการที่ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือนี้ขึ้นว่า

"ตามนุโลมให้เพื่อใด ใ้เพื่อมืออัครพระอภิธรรม และจะใคร่เทศนาแก่พระมารคาท่น อนึ่งจะใคร่จำเวญพระอภิธรรมโลต" แปลความว่า

"สถาปนาขึ้นไว้เพื่ออะไร เพื่อแสดงข้อความแห่งพระอภิธรรมและให้เป็นหนังสือเทศนาถวายพระราชมารคา อีกประการหนึ่งเพื่อจะให้เป็นที่ฝึกพระอภิธรรมของบุคคลทั้งหลายอีกด้วย"

จุดมุ่งหมายที่กล่าวไว้ในบานแพนกว่า ให้เป็นหนังสือเทศนาถวายพระราชมารคานั้นควรจะนับว่าเป็นผลพลอยได้อย่างหนึ่ง มิใช่จุดมุ่งหมายโดยตรง เพราะถ้าจะพิจารณาด้วยเหตุผลทางการปกครองและการเมืองแล้ว จะเห็นได้ว่าหนังสือไตรภูมิพระร่วงน่าจะมีความมุ่งหมายที่จะสอนคนไทยโดยทั่ว ๆ ไปมากกว่า เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนไทยมีศีลธรรมและฝึกไปในพุทธศาสนายิ่งขึ้น เมื่อได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้วจะไ้มีความเกรงกลัวต่อบาปไม่กล้าทำความผิด ทำให้สวดกราบร่ำในการปกครอง ถ้าหากว่ามีจุดมุ่งหมายจะเขียนหนังสือเพื่อคนคนเคี้ยวแล้ว คงจะไม่มีข้อความพิสดารมากมายถึงเพียงนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท่อนนรกภูมิ และเปรตภูมิ ซึ่งเป็นตอนที่พรรณนาการลงโทษหรือแสดง

ผลกรรมอันน่าสยดสยองของ ผู้กระทำบาปอย่างละเอียดพิสดาร โดยที่ไม่มีเรื่องเกี่ยวกับ
 ความเป็นบุคคลคนเดียวกับที่ทรงอุทิศหนังสือนี้ให้แก่ประการใด เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าที่ทรง
 พระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วงนี้เป็นกุศโลบายอย่างสำคัญของพญาลิไท ซึ่งขึ้นครองราช
 สมบัติในสมัยที่สุโขทัยเริ่มจะเสื่อมอำนาจแล้ว เพราะมีอำนาจจากรุงศรีอยุธยาตั้งขึ้น
 อย่างมั่นคงทางใต้ตั้งแต่ พ.ศ. 1893 และทางภาคตะวันตกสุโขทัยก็สูญเสียหัวเมือง
 มอญบางเมืองให้แก่พม่า ตั้งแต่สมัยพญาเลอไท ค่ายแห่งนี้เมื่อพญาลิไทขึ้นครองราชสมบัติ
 จึงต้องทรงหาวิธีที่จะดำเนินการปกครองประเทศให้สงบเรียบร้อย มิให้เสื่อมโทรมลงไป
 อีกโดยอาศัยพุทธศาสนาเข้าช่วย หนังสือไตรภูมิพระร่วงจึงถือเป็นวรรณคดีคำสอนสำหรับ
 คนไทยทุกคนโดยแท้

หนังสือเรื่องนี้ควรจะนับเป็นวิทยานิพนธ์เรื่องแรกของไทย เพราะปรากฏ
 ว่าผู้ทรงพระราชนิพนธ์ได้ทรงรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาซึ่งประกอบ
 ด้วยพระไตรปิฎกบางตอน ตลอดจนหนังสืออรรถกถาต่าง ๆ ที่ขยายความพระไตรปิฎกอีก
 ที่หนึ่ง รวมเป็นคัมภีร์ทั้งสิ้นถึง 30 คัมภีร์ (ชื่อหนังสือเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในบานแพนงเดิม)
 แต่อย่างใดก็ตามมีขอบเขตอยู่เล็กน้อยคือ ผู้ทรงพระราชนิพนธ์มิได้อ้างให้เพิ่มชัดเจนใน
 แต่ละตอนของหนังสือไตรภูมิว่า ตอนไหนใดข้อมูลมาจากพระคัมภีร์เล่มใด นอกจากจะเก็บ
 ข้อมูลมาจากคัมภีร์ต่าง ๆ ถึง 30 คัมภีร์แล้ว ยังได้ทรงอ้างถึงความรู้ทางพุทธศาสนาของ
 พระองค์ว่าได้ทรง เรียนความรู้ทางพุทธศาสนาจากพระมหาเถระผู้มีชื่อเสียงถึง 5 องค์
 และทรงเรียนทอราชนัดชาติ 1 คน นอกจากนั้นยังทรงปรึกษาหารือด้วยพระมหาเถรพุทธ
 โฆษาจารย์แห่งเมืองทริภุชไชยอังกัวย ในตอนท้ายบานแพนงได้ทรงย้ำให้ผู้อ่านไตรภูมิพระร่วง
 มีความพิถีพิถันเพราะที่ในถ้อยคำ และทำคามด้วยก็จึงจะถึงความสุขอันประเสริฐและจะได้พบ
 พระศรีอารยเมตไตรยในอนาคตกาล ทั้งข้อความว่า

* "ผู้ใดจักปรากฏาสวรรคณีพพานจงสลบ พังไตรภูมิภิกขุคัยทำนุก่อารุง อย่า
 ได้ประมาทสักอันหนึ่ง จึงจะได้พบพระศรีอารยไมตรีเจ้า เมื่อจะลงมาครั้งสหัสพันธุณยาน
 ในโลกนี้แล"

ข้อความนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าหนังสือไตรภูมิพระร่วง เป็นหนังสือที่มหาราช
ราชนิพนธ์มีพระราชประสงค์จะสร้างขึ้นไว้เพื่อคนทั้งหลายในเมืองไทยให้ได้อ่านทั่วกัน
หาได้ทรงกระทำเพื่อบุคคลคนเดียวกึ่งที่ใดทรงปรารถนาไว้ในตอนต้นไม่

